

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Wat is KIJK!	7
1.1 Visie en uitgangspunten	10
1.2 Ontwikkeling en leren	11
1.3 Het kinderbrein	17
1.4 Observeren	19
1.5 Registreren	23
2. Basisgegevens	25
2.1 Basiskennmerken	28
2.2 Betrokkenheid	32
2.3 Risicofactoren	43
3. Ontwikkelingslijnen	49
3.1 Domein Sociaal-emotionele ontwikkeling	52
3.2 Zelfbeeld	57
3.3 Relatie met volwassenen	62
3.4 Relatie met andere kinderen	65
3.5 Spelontwikkeling	69
3.6 Taakgerichtheid en zelfstandigheid	80
3.7 Domein Taal	84
3.8 Visuele waarneming	85
3.9 Auditieve waarneming	88
3.10 Mondelinge taalontwikkeling	91
3.11 Beginnende geletterdheid	99
3.12 Domein Rekenen	109
3.13 Lichaamsoriëntatie	110
3.14 Ruimtelijke oriëntatie	112
3.15 Tijdsoriëntatie	117
3.16 Beginnende gecijferdheid	120
3.17 Logisch denken	128
3.18 Domein Motoriek	139
3.19 Grote Motoriek	142
3.20 Kleine Motoriek	146
3.21 Tekenontwikkeling	152
4. Dagelijks observeren met KIJK!	159
5. Analyseren van de KIJK!-rapporten	165
5.1 Het Individueel rapport	168
5.2 Het Groepsrapport	173

6. Plannen van een beredeneerd onderwijsaanbod	177
6.1 Aandachtspunten voor het kiezen van een aanpak	179
7. KIJK! en Handelingsgericht Werken (HGW)	185
8. KIJK! en dieper kijken	193
8.1 KIJK! en dyslexie	195
8.2 KIJK! en ontwikkelingsvoorsprong	203
Bijlagen	207
1. Basiskenmerken: detaillijst voor observeren	209
2. Betrokkenheid: beslisschema	212
3. Risicofactoren: detaillijst voor observeren	213
4. Taakgerichtheid en zelfstandigheid	215
5. NT2-lijsten	216
6. Checklist signalen vroegonderkenning dyslexie	220
7. Signalen van een ontwikkelingsvoorsprong	221
Literatuurlijst	223

Waar staan de ontwikkelingslijnen met de mijlpalen?

	Pag.
<i>Domein Sociaal-emotionele ontwikkeling</i>	
Zelfbeeld	57
Relatie met volwassenen	62
Relatie met andere kinderen	65
Spelontwikkeling	77
Taakgerichtheid en zelfstandigheid	82
<i>Domein Taal</i>	
Visuele waarneming	86
Auditieve waarneming	88
Mondelinge taalontwikkeling	93
Beginnende geletterdheid	103
<i>Domein Rekenen</i>	
Lichaamsoriëntatie	110
Ruimtelijke oriëntatie	113
Tijdsoriëntatie	118
Beginnende gecijferdheid	124
Logisch denken	136
<i>Domein Motoriek</i>	
Grote motoriek	143
Kleine motoriek	149
Tekenontwikkeling	153

Inleiding

Het onderwijs in de onderbouw legt een breed fundament voor de verdere persoonsontwikkeling en schoolloopbaan van alle kinderen. Kinderen ontwikkelen zich voortdurend. Maar ze doen dat niet allemaal op dezelfde manier of in hetzelfde tempo. Kleuters laten grote verschillen zien wat betreft hun mogelijkheden, het verloop van hun ontwikkeling, hun basisbehoeften en hun culturele achtergrond. Uitgangspunt is dat de ontwikkeling van ieder kind ononderbroken verloopt, en dat we de ontwikkeling stimuleren. Dit vraagt van leraren in de groepen 1 en 2 dat zij bewust een onderwijsaanbod kiezen, dat past bij wat de kinderen nodig hebben. Daarbij is niet het aanbod het vertrekpunt, maar de *ontwikkelbehoefte* van het kind.

Ook de inspectie verwacht van leraren in de kleutergroepen dat zij op basis van de ontwikkeling van kinderen een beredeneerd aanbod bieden. Een voorwaarde voor het samenstellen van een doordacht onderwijsaanbod is dat u de ontwikkeling van alle kinderen goed volgt. Daardoor kunt u ontwikkelbehoeften bijtijds signaleren en daar adequaat op reageren. Met KIJK! heeft u hiervoor een geschikte werkwijze in handen.

KIJK! is een werkwijze waarmee we de ontwikkeling van jonge kinderen observeren, volgen en stimuleren in situaties die voor kinderen natuurlijk en betekenisvol zijn.

KIJK! is het meest gebruikte kindvolgsysteem in scholen en de kinderopvang. KIJK! voor groep 1-2 sluit naadloos aan bij KIJK! 0-4 jaar. Daardoor is er een doorlopende observatie en registratie mogelijk van kinderen van 0 tot 7 jaar. Leraren en pedagogisch medewerkers gebruiken KIJK! om:

- de ontwikkeling van kinderen in kaart te brengen,
- een daarop afgestemd (activiteiten)aanbod te ontwerpen,
- te monitoren wat het effect daarvan is op de ontwikkeling van de kinderen.

Deze handleiding licht toe hoe u de ontwikkeling van kinderen nauwkeurig volgt. We gaan in op het observeren van de ontwikkeling op diverse gebieden. U kijkt voor ieder kind naar de *basissenmerken* en naar 17 *ontwikkellingslijnen* die horen bij de domeinen Sociaal-emotionele ontwikkeling, Taal, Rekenen en Motoriek. In de digitale applicatie KIJK! Registratie (voorheen genaamd KIJK! Webbased) kunt u de ontwikkeling van de kinderen monitoren. U noteert daar uw dagelijkse observaties en maakt twee keer per jaar de stand van zaken op met een registratie.

Handreikingen voor het aanbieden van een beredeneerd aanbod vindt u in de uitgave *Kijk Kies Doe*. Deze uitgave voorziet in een werkwijze om uw aanbod gericht te laten aansluiten bij de ontwikkeling van kinderen.

KIJK! is voortdurend in ontwikkeling. Belangrijke nieuwe ontwikkelingen, inzichten en ervaringen zijn steeds weer aanleiding tot aanpassingen en toevoegingen, zonder de uitgangspunten van KIJK! daarbij uit het oog te verliezen.

Op veel scholen en kindcentra wordt naar volle tevredenheid met KIJK! gewerkt. Leraren en pedagogisch medewerkers werken optimaal met KIJK! nadat zij een scholing hebben gevolgd waarin aandacht is besteed aan de bedoelingen van KIJK! en nadat de werkwijze zorgvuldig is geïmplementeerd. Wilt u meer informatie over KIJK!-scholingen, dan kunt u contact opnemen met de Bazalt Groep (zie pag. 2 voor contactgegevens).

De auteurs

In KIJK! spreken we over de leraar als 'zij'. Uiteraard wordt ook 'hij' bedoeld.

1. Wat is KIJK!

1. Wat is KIJK!

KIJK! is een werkwijze voor het observeren, registreren en stimuleren van de ontwikkeling van nul- tot zevenjarigen, en het reflecteren daarop. Met behulp van KIJK! observeert u de ontwikkeling van kinderen in al haar facetten en brengt u de ontwikkeling van jonge kinderen in kaart. U krijgt daardoor een compleet beeld van hun ontwikkeling. Op basis hiervan weet u op welke wijze u de ontwikkeling van kinderen kunt stimuleren. KIJK! 1-2 is een werkwijze die leraren in meerdere opzichten ondersteunt bij het begeleiden van kleuters in groep 1 en 2.

Wat is KIJK! 1-2?

- Bij de observatie staan welbevinden en betrokkenheid van kinderen centraal.
- Kijken naar kinderen is het vertrekpunt voor alle verdere activiteiten in de groep; het biedt houvast om de ontwikkeling van kinderen gericht te stimuleren.
- U kijkt naar wat kinderen bezighoudt, bij voorkeur tijdens zelfgekozen activiteiten.
- De ontwikkelingslijnen geven structuur aan het kijken naar kinderen.
- KIJK! geeft een beeld van de totale ontwikkeling van kinderen.
- KIJK! is gebaseerd op belangrijke principes van de werking van het brein.

KIJK! 1-2 helpt u bij het op systematische wijze verzamelen van informatie over de totale ontwikkeling. Op basis van deze informatie kunt u inspelen op ontwikkelingsbehoeften van kinderen door de activiteiten af te stemmen op individuele mogelijkheden. U brengt in beeld wat een kind al kan en weet en welke volgende stap in zijn ontwikkeling mogelijk is. Werken met KIJK! 1-2 is denken in kansen en mogelijkheden van kinderen.

Naast de aandachtspunten die KIJK! 1-2 levert om de ontwikkeling van individuele kinderen gericht te ondersteunen, biedt het ook de mogelijkheid om op basis van een Groepsrapport een aanpak voor de hele groep (of een deel daarvan) samen te stellen.

Om een goed beeld te hebben van het ontwikkelingsverloop is het nodig dat u zicht heeft op ontwikkelingslijnen. Een ontwikkelingslijn is een min of meer algemeen geldende lijn die de fasen bevat die een kind in zijn ontwikkeling doorgaans doorloopt. In KIJK! 1-2 is voor 17 ontwikkelingsaspecten een ontwikkelingslijn opgesteld (zie hoofdstuk 3). Deze lopen van de leeftijd van 3;6 jaar (drie jaar en zes maanden) tot 7 jaar. De fasen of mijlpalen binnen deze ontwikkelingslijnen geven u houvast bij het kijken naar kinderen. Het helpt u bovendien stagnatie in de ontwikkeling of een ontwikkelingsvoorsprong vroegtijdig te signaleren.

Het opsplitsen van de totale ontwikkeling in verschillende ontwikkelingsaspecten is eigenlijk een kunstgreep die bedoeld is om u te helpen om heel gericht te observeren. In werkelijkheid is het zo dat in de activiteiten van jonge kinderen verschillende aspecten van de ontwikkeling tegelijk in het geding zijn. Een kind dat samen met andere kinderen speelt, ontwikkelt daarvoor niet alleen zijn sociale ontwikkeling maar bijvoorbeeld ook zijn mondelinge taalgebruik en motoriek. Dit noemen we 'ontwikkeling in samenhang'.

Willen kinderen met succes kunnen werken aan de leertaken in de hogere groepen, dan moet een aantal brede ontwikkelingsvoorwaarden vervuld zijn.

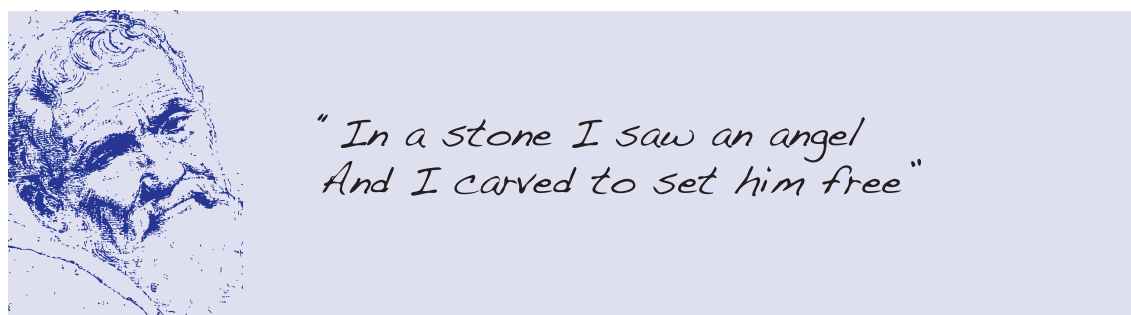
Door gedurende een langere periode regelmatig en nauwgezet te observeren krijgt u inzicht in het ontwikkelingsverloop. U doet dat in allerlei dagelijkse situaties: op momenten dat kinderen aan het spelen en werken zijn, als ze alleen bezig zijn, met andere kinderen of met u. Door op deze momenten gericht naar kinderen te kijken krijgt u belangrijke gegevens over de ontwikkeling van kinderen. U noteert uw observatiegegevens tussentijds in KIJK! Registratie.

1.1 Visie en uitgangspunten

In dit hoofdstuk leest u meer over de visie en uitgangspunten die aan KIJK! ten grondslag liggen. Essentieel voor KIJK! is het observeren van kinderen tijdens zelfgekozen activiteiten waarbij ze actief en betekenisvol bezig zijn. Deze observatiegegevens vormen de basis voor uitspraken over het verloop van de ontwikkeling en de keuze voor een beredeneerd onderwijsaanbod. Goed kijken naar kinderen, gericht observeren, weten hoe kinderen zich ontwikkelen én het bewust handelen op basis van uw observaties staan daarbij centraal.

Werken met KIJK! betekent dat u goed kijken naar kinderen belangrijk vindt en dat u het observeren van kinderen tot een wezenlijk kenmerk van uw handelen maakt.

Het betekent ook dat u steeds meer weet over de ontwikkeling van jonge kinderen en hoe die ontwikkeling verloopt.

Deze uitspraak deed Michelangelo (Michelangelo Buonarroti, 1475-1564) een aantal eeuwen geleden. Het is een prachtige metafoor voor hoe u uw rol als leraar van jonge kinderen kunt invullen. Het gaat om het aanboren van het ontwikkelingspotentieel van het kind waarbij u als leraar een belangrijke rol speelt. Niet in de zin van het aanbieden van vastomlijnde programma's, maar door uitdagende situaties en dus kansen te creëren en het kind uit te dagen tot allerlei vormen van spel. Want spelen is voor het jonge kind immers een vorm van bezig zijn die van nature bij hem past. Op die manier biedt u het kind de mogelijkheid om zijn talenten te laten zien en zich verder te ontwikkelen. Mede door uw toedoen wordt zichtbaar waartoe het kind in staat is.

Door goed te observeren en kinderen de juiste ondersteuning te bieden maakt u, net als de beeldhouwer Michelangelo, zichtbaar wat eerst nog verborgen was. Goed gereedschap in de vorm van een beproefde werkwijze om de ontwikkeling te observeren, registreren en stimuleren, kan daarbij niet gemist worden.

Wanneer u de ontwikkeling van kinderen met behulp van KIJK! 1-2 volgt, zult u merken dat het daardoor gemakkelijker wordt om de ontwikkeling van kinderen op een positieve manier te beïnvloeden. U ziet of ze goed in hun vel zitten en of de spelactiviteiten voldoende uitdaging bieden. U bent nog beter in staat om daarbij die stimulerende en veiligheid biedende rol te

nemen die past bij wat een kind op dat moment nodig heeft, 'to set him free' zou Michelangelo zeggen.

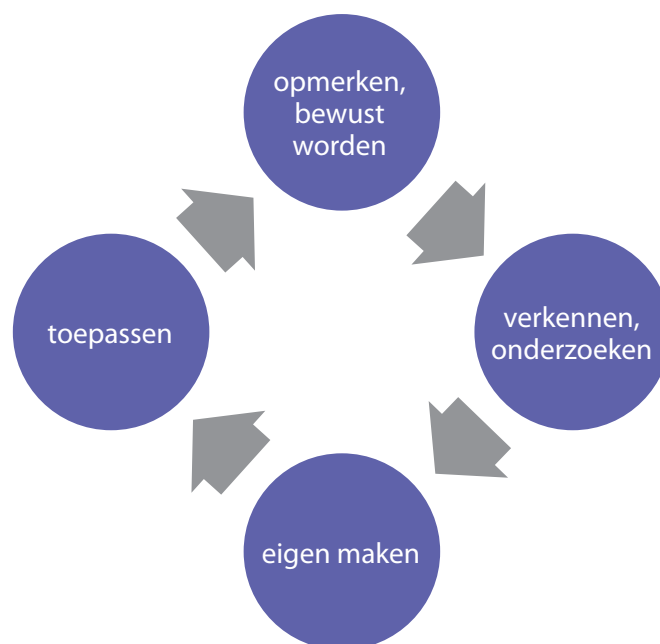
1.2 Ontwikkeling en leren

KIJK! als volgsysteem maakt zichtbaar wat de belangrijkste mijlpalen zijn in de ontwikkeling van kinderen. Elke mijlpaal kunt u opvatten als een tussenstation op de weg naar verdere ontwikkeling. Het bereiken van een volgende mijlpaal of tussenstation is het resultaat van zowel ontwikkeling als leren. Binnen KIJK! hebben deze twee begrippen een specifieke betekenis.

Kleuters zijn op hun best wanneer ze:

- Actief betrokken zijn.
- bezig zijn met activiteiten die voor hen betekenis hebben en interessant zijn.
- Uit zichzelf gemotiveerd zijn tot ontdekken en onderzoeken.
- Niet bang zijn om fouten te maken.
- Kansen krijgen om problemen op te lossen door gissen en missen.
- Hun eigen keuzes mogen maken.

Het zich eigen maken van nieuwe kennis, inzicht en vaardigheden verloopt via vier fasen. Deze vormen tezamen de 'Learning Cycle' (Kindergarten Curriculum Guide, 2008). Steeds wanneer het jonge kind een nieuwe ervaring opdoet, wordt het zich bewust van een nieuw inzicht of vaardigheid. Dit kan aanleiding zijn tot verder onderzoek of exploratie en het zich eigen maken en toepassen van deze inzichten en vaardigheden. Bij elke fase kan de leraar het leren ondersteunen door de juiste interventies. Bij de fase van verkennen zal zij bijvoorbeeld open vragen stellen en zorgen voor een speel-leeromgeving waarin veel te ontdekken valt. Dit is niet hetzelfde als een omgeving die overvol staat met allerlei materialen.

Figuur 1. The Learning Cycle.